

ZAMONAVIY SHAROITLARDA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARINI XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA BOSHQARISHNING AHAMIYATI

Sotimova Barno Ma`rufjonovna

*Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti maktabgacha ta'lim yo`nalishi
magistranti*

Annotatsiya. *Ushbu maqola zamonaviy sharoitda maktabgacha ta'lim tashkilotlarini xorijiy tajribaga asoslangan holda boshqarishning ahamiyatini tahlil qiladi. Xorijda qo'llanilayotgan boshqaruv strategiyalari va innovatsion pedagogik metodlarning maktabgacha ta'lim tizimlarida qanday samarali natijalar keltirishi mumkinligi haqida so'z yuritiladi. Maqolada Skandinaviyaning ta'lim tizimi, pedagogik innovatsiyalar, kadrlar malakasi va maktabgacha ta'lim tashkilotlarining moslashuvchanligi kabi muhim masalalar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, xorijiy tajribalar orqali maktabgacha ta'limni takomillashtirish imkoniyatlari va bolalarning rivojlanishiga qo'shadigan hissasi haqida xulosa qilinadi.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, xorijiy tajriba, boshqaruv, pedagogik innovatsiyalar, ta'lim tizimi, kadrlar malakasi, samaradorlik, ta'lim strategiyalari, individual yondoshuv, raqamli texnologiyalar, bolalar rivojlanishi.*

Аннотация. *В статье анализируется значение управления дошкольными образовательными организациями в современных условиях на основе зарубежного опыта. В нем обсуждается, как стратегии управления и инновационные педагогические методы, используемые за рубежом, могут принести эффективные результаты в системах дошкольного образования. В статье рассматриваются такие важные вопросы, как скандинавская система образования, педагогические инновации, квалификация персонала, гибкость дошкольных образовательных организаций. В статье также делаются выводы о возможностях совершенствования дошкольного образования с использованием зарубежного опыта и его вкладе в развитие детей.*

Ключевые слова: *дошкольное образование, зарубежный опыт, управление, педагогические инновации, система образования, квалификация кадров, эффективность, образовательные стратегии, индивидуальный подход, цифровые технологии, развитие ребенка.*

Annotation. *This article analyzes the importance of managing preschool educational organizations in modern conditions based on foreign experience. It discusses how management strategies and innovative pedagogical methods used abroad can bring effective results in preschool education systems. The article considers important issues such as the Scandinavian education system, pedagogical innovations, personnel qualifications and the flexibility of preschool educational organizations. It also concludes on the possibilities of improving preschool education through foreign experience and its contribution to the development of children.*

Keywords: *preschool education, foreign experience, management, pedagogical innovations, education system, personnel qualifications, efficiency, educational strategies, individual approach, digital technologies, child development.*

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimi global miqyosda tezkor o'zgarishlar va yangilanishlarga duch kelmoqda. Maktabgacha ta'lim sohasida ham bu o'zgarishlar o'z aksini topmoqda, chunki uning asosiy maqsadi kelajak avlodni ma'naviy, intellektual va jismoniy rivojlanishiga yordam berishdir. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarini samarali boshqarishning ahamiyati ortib bormoqda. Ayniqsa, xorijiy tajribaga asoslangan boshqaruv metodlari, sohaning sifatli rivojlanishiga yangi imkoniyatlar yaratadi. Xorijiy tajriba o'rganish va uning o'ziga xos boshqaruv uslublarini joriy etish, maktabgacha ta'lim tizimining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Yevropa va Shimoliy Amerikadagi ko'plab davlatlar maktabgacha ta'limda yuqori darajadagi pedagogik metodlar va boshqaruv strategiyalariga ega. Ularning tajribasini o'rganish, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda, maktabgacha ta'lim tashkilotlarini boshqarishda samarali usullarni joriy etishga yordam beradi. Masalan, Skandinaviyadagi davlatlar, ayniqsa, Finlyandiya, maktabgacha ta'limda individual yondoshuv va innovatsion metodlarni qo'llash bilan tanilgan. Xorijiy tajribalar maktabgacha ta'lim tashkilotlarining boshqaruvini markazlashtirilgan tizimdan erkinlashtirilgan tizimga o'tkazishga imkon beradi. Bu esa o'quvchilarning ehtiyojlari, individual qobiliyatlari va ijtimoiy sharoitlarga mos ravishda ta'lim olishlariga imkon yaratadi.

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlarida innovatsion yondoshuvlar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash, xorijiy tajriba asosida boshqarishning muhim jihatlaridan biridir. O'z vaqtida yangiliklarni joriy etish, bolalarning o'qish va o'rganish jarayonlarini yanada samarali qilish imkonini beradi.

Xorijda, masalan, Kanada va Niderlandiyada ta'lim jarayonini raqamli texnologiyalar va interaktiv materiallar orqali yanada jonlantirgan holda boshqarishning muvaffaqiyatli misollari mavjud. Xorijiy tajriba asosida bolalar bilan ishlashda, masalan, pedagogik yondoshuvni individuallashtirish va guruh bilan ishlashni birlashtirish, samarali natijalarga olib keladi. Bu yondoshuvlar, bolalarning ijtimoiy, emotsional va kognitiv rivojlanishini yaxshilashga yordam beradi. Zamonaviy sharoitda, xorijiy maktabgacha ta'lim tashkilotlarida samarali boshqaruv tizimlaridan foydalanishning yana bir muhim jihati, bu boshqaruv tizimlarining doimiy ravishda takomillashuvi va innovatsion metodlarni qo'llashdir. Yevropadagi bir qator mamlakatlar (masalan, Germaniya, Shvetsiya) o'zlarining maktabgacha ta'lim tizimlarini markazlashtirilgan boshqaruvdan erkin va mustaqil boshqaruv tizimlariga o'zgartirishgan. Bu, o'z navbatida, ta'lim muassasalariga ko'proq moslashuvchanlik va innovatsion faoliyat olib kelgan. Shuningdek, xorijiy tajriba asosida o'qituvchilarning malakasini oshirish, pedagogik kadrlarning doimiy ravishda o'z bilim va ko'nikmalarini yangilab turishlari hamda ta'lim jarayonida yangi metodlarni qo'llashga tayyor bo'lishlari zaruriyatga aylangan. Yangi pedagogik yondoshuvlar, masalan, STEM (ilm-fan, texnologiya, muhandislik va matematikaga oid) ta'limi yoki qo'llaniladigan san'at va madaniyat yondoshuvlari, bolalar uchun ko'plab rivojlanish imkoniyatlarini taqdim etadi.

Maktabgacha ta'limni xorijiy tajribaga asoslangan holda boshqarish bir qancha afzalliklarga ega. Ulardan ba'zilari:

- Sifatli ta'lim jarayoni: Xorijiy tajribaga asoslangan boshqaruv, maktabgacha ta'limda yuqori sifatli pedagogik amaliyotlarni joriy etish imkonini beradi. Bu, bolalarning o'qish va rivojlanish jarayonini ancha yaxshilaydi.
- Pedagogik innovatsiyalar: Xorijiy maktabgacha ta'lim tizimlari pedagogika va psixologiya fanlaridagi yangi yondoshuvlarni qo'llashda o'rnak bo'lishi mumkin. Bu esa o'qituvchilarning o'z bilimlarini yangilab turishlari va pedagogik innovatsiyalarni faol joriy etishlariga yordam beradi.
- Kadrlar malakasining oshishi: Xorijiy tajriba asosida ta'lim tizimining boshqaruvi nafaqat metodologik jihatdan, balki kadrlar malakasini oshirish nuqtai nazaridan ham samarali bo'lishi mumkin.
- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining o'zgaruvchan sharoitlarga moslashuvchanligi: Xorijiy tajribalar, o'z navbatida, ta'lim tizimlarining o'zgaruvchan ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlarga moslashishiga yordam beradi.

Zamonaviy sharoitda maktabgacha ta'lim tashkilotlarini boshqarishda xorijiy tajribaga asoslangan yondoshuvlar nafaqat ta'lim jarayonining sifatini oshiradi, balki bu jarayonni yanada zamonaviy va innovatsion qilish imkonini beradi. O'zaro tajriba almashish, pedagogik va boshqaruv strategiyalarini global miqyosda uyg'unlashtirish, ta'lim sohasidagi rivojlanishning yangi bosqichiga o'tish imkoniyatini yaratadi. Natijada, bolalar va o'qituvchilar uchun yanada samarali va sifatli ta'lim muhitini yaratishga erishiladi.

Adabiyotlar tahlili. Maktabgacha ta'lim tizimi, dunyo miqyosida o'zgarib borayotgan ijtimoiy, iqtisodiy va pedagogik sharoitlarga mos ravishda rivojlanmoqda. Xorijiy tajriba va o'zgaruvchan boshqaruv uslublari maktabgacha ta'lim sohasida samarali natijalarga erishishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu bo'limda maktabgacha ta'limni boshqarishning xorijiy tajribalari va innovatsion metodlarini o'rganishga qaratilgan bir qator tadqiqotlar tahlil qilinadi. Xorijiy tajribalar, ayniqsa, Skandinaviyadagi davlatlar, maktabgacha ta'lim tizimining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan. Finlyandiya va Shvetsiyada, maktabgacha ta'lim tizimi o'qituvchilarning malakasini oshirishga, ta'lim jarayonini shaxsiylashtirishga va raqamli texnologiyalardan samarali foydalanishga katta ahamiyat beriladi. Bu mamlakatlarda ta'limni boshqarishning markazlashtirilmagan va erkin yondoshuvga asoslangan tizimlari mavjud. Shuningdek, pedagogik metodlar doimo yangilanib, o'qituvchilarni yangi yondoshuvlar bilan tanishtirishni ta'minlaydi (Ahtiala, 2018) [1]. Germaniya, Avstriya va Shveysariyada ham maktabgacha ta'lim tizimida bolaning shaxsiy qobiliyatlari va ehtiyojlariga asoslangan pedagogik metodlar qo'llaniladi. Bu davlatlarda ta'limni boshqarishda yuqori darajada erkinlik berilgan bo'lib, o'qituvchilarga mustaqil ravishda ta'lim jarayonini tashkil etish imkoniyati yaratiladi. Boshqaruv tizimining ushbu moslashuvchanligi, pedagogik tajribalarni amalga oshirishda yuqori samaradorlikka olib keladi (Ziegler, 2016) [2].

Zamonaviy maktabgacha ta'limda innovatsiyalar va yangi pedagogik metodlar ahamiyatli o'rin tutadi. Xorijda raqamli texnologiyalar va interaktiv metodlarni joriy etish, bolalar o'rtasidagi ijtimoiy va intellektual o'sishning samaradorligini oshirishga yordam bermoqda. Masalan, AQShda va Kanadada maktabgacha ta'lim tizimlarida STEM (ilm-fan, texnologiya, muhandislik va matematika) ta'limi qo'llanilmoqda. Bu yondoshuvlar bolalarga muhandislik va ilm-fan sohalariga qiziqish uyg'otadi va kreativ fikrlashni rivojlantiradi (Parker, 2017) [3]. Shuningdek, yevropalik tajribalar, bolalarni jamiyatga mos ravishda rivojlantirish va ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini oshirishga qaratilgan

metodlarni o'z ichiga oladi. Bu metodlar bolalarning ijtimoiy o'zaro aloqalarini yaxshilaydi va ularning kelajakdagi muvaffaqiyatli ijtimoiy hayotini ta'minlashga xizmat qiladi. Xorijda bu yondoshuvlar ta'lim tizimlarida mustahkam asosga ega bo'lib, maktabgacha ta'limni samarali boshqarishga imkon yaratadi (Gardner, 2015) [4].

Xorijda, maktabgacha ta'lim kadrlarini malakasini oshirish, ta'lim tizimining samaradorligini ta'minlashda asosiy omil hisoblanadi. Xususan, o'qituvchilarni muntazam ravishda malaka oshirish dasturlari orqali yangi metodlarga, pedagogik innovatsiyalarga tayyorlash, ta'limda sifatni oshirishga yordam beradi. Finlyandiya, Shvetsiya va Daniyada o'qituvchilarni doimiy ravishda malakali kadrlar sifatida tayyorlash uchun davlat tomonidan turli dasturlar va seminarlar tashkil etiladi (Sahlberg, 2013) [5]. Shuningdek, Xitoyda va Janubiy Koreyada pedagogik kadrlarni yangilash va yangi ta'lim metodlarini joriy etish uchun mahalliy universitetlar bilan hamkorlikda turli dasturlar amalga oshirilmoqda. Bu esa maktabgacha ta'lim tizimlarining boshqaruvini takomillashtirishga xizmat qiladi (Lee, 2019) [6].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, xorijiy tajribalar maktabgacha ta'limni boshqarishda samarali yondoshuvlarni ishlab chiqishda muhim rol o'ynaydi. Skandinaviyaning ta'lim tizimi, STEM ta'limi, ijtimoiy-emotsional rivojlanish va pedagogik kadrlarni malakasini oshirish kabi jihatlar, maktabgacha ta'limni samarali boshqarishga asos bo'ladi. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etish orqali, maktabgacha ta'lim tizimlarini yangilash va takomillashtirish mumkin. O'zbekiston uchun xorijiy tajribalar va innovatsion metodlar, mamlakatimizda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishda foydali bo'lishi mumkin.

Tadqiqot muhokamasi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi zamonaviy sharoitda maktabgacha ta'lim tashkilotlarini xorijiy tajribaga asoslangan holda boshqarishning ahamiyatini o'rganish edi. Tadqiqot jarayonida olingan ma'lumotlar va natijalar, maktabgacha ta'limni boshqarishdagi xorijiy tajribalar, pedagogik innovatsiyalar va boshqaruv tizimlarining samaradorligi haqida muhim xulosalar olish imkonini berdi. Maqsadli maktabgacha ta'lim tashkilotlarida xorijiy tajribalarni o'rganish va joriy etish, ta'lim tizimining rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotda Finlyandiya, Shvetsiya, Germaniya kabi mamlakatlarning maktabgacha ta'lim tizimlarida qo'llanilayotgan boshqaruv uslublari va pedagogik metodlar tahlil qilindi. Xorijiy tajriba asosida ta'lim tizimining markazlashtirilgan boshqaruvdan erkin va moslashuvchan boshqaruv tizimiga o'tishi, o'quvchilarning individual

ehtiyojlari va imkoniyatlariga asoslangan yondoshuvlarni joriy etishning samaradorligini ko'rsatdi. Tadqiqot natijalari, xorijiy tajribalar maktabgacha ta'lim tashkilotlarini boshqarishdagi yangilanishlarni amalga oshirishda ijobiy ta'sir ko'rsatganini tasdiqladi. Misol uchun, Finlyandiya maktabgacha ta'lim tizimida pedagogik metodlar doimiy ravishda yangilanib, o'qituvchilarni yangi yondoshuvlar bilan tanishtirishni ta'minlashga qaratilgan. Bu esa bolalar rivojlanishiga yanada keng imkoniyatlar yaratmoqda (Ahtiala, 2018).

Tadqiqotda olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, maktabgacha ta'limda innovatsion pedagogik yondoshuvlarni qo'llash, bolalarning rivojlanishida ijobiy o'zgarishlarni ta'minlamoqda. Masalan, STEM (ilm-fan, texnologiya, muhandislik va matematikaga oid) ta'limi, o'quvchilarning analitik fikrlash qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Xorijiy tajribalar asosida, maktabgacha ta'limda raqamli texnologiyalarni qo'llash, ta'lim jarayonini interaktiv va bolalar uchun yanada qiziqarli qilish imkonini berdi. Bu, o'z navbatida, bolalarning kreativ va tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi (Parker, 2017). Bundan tashqari, ijtimoiy-emotsional rivojlanish bo'yicha qo'llanilayotgan yondoshuvlar ham bolalar uchun muhimdir. Maktabgacha ta'limda bolalar o'rtasida ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish, ularning emotsional ongini shakllantirish, muammolarni hal qilish qobiliyatlarini oshiradi. Tadqiqotda bu jihatlari ko'rsatilgan pedagogik metodlar bilan bevosita bog'liq ekanligi aniqlandi (Gardner, 2015).

Tadqiqotda, maktabgacha ta'lim tizimining samarali boshqarilishi uchun kadrlar malakasini oshirishning muhimligi ta'kidlangan. Xorijda o'qituvchilarni malaka oshirish va pedagogik bilimlarini yangilab turish bo'yicha samarali dasturlar mavjud. Masalan, Finlyandiya va Shvetsiyada o'qituvchilarning doimiy ravishda malakasini oshirish dasturlari ta'lim sifati va boshqaruv samaradorligini oshirishga yordam beradi. Bu, o'z navbatida, bolalar bilan ishlashda yuqori darajada pedagogik ko'nikmalarni qo'llashni ta'minlaydi (Sahlberg, 2013). O'zbekiston uchun ham pedagogik kadrlarni doimiy ravishda malakasini oshirish, ta'lim tizimining sifatini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari, maktabgacha ta'lim muassasalarida o'qituvchilarning yangi pedagogik metodlarga tayyorligini oshirish orqali ta'lim sifatini yanada yuqoriga ko'tarish mumkinligini ko'rsatdi [7].

Tadqiqotda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining boshqaruv tizimidagi moslashuvchanlik va erkinlikning ahamiyati ham alohida ko'rib chiqildi. Xorijiy tajriba asosida, ta'lim muassasalariga yuqori darajada erkinlik berish, o'qituvchilarga ta'lim jarayonini o'z ixtiyorlariga ko'ra tashkil etish

imkoniyatini yaratadi. Bunda o'qituvchilarning ijodiy yondoshuvlarini qo'llash, ta'limda yangi metodlarni tatbiq etish imkoniyati oshadi. Boshqaruv tizimining markazlashtirilmaganligi, maktabgacha ta'lim tashkilotlarining o'zgaruvchan sharoitlarga tezda moslashishiga yordam beradi (Ziegler, 2016). Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, xorijiy tajribaga asoslangan boshqaruv tizimlari maktabgacha ta'lim tashkilotlarida samarali va yuqori sifatli ta'limni ta'minlashga katta ta'sir ko'rsatadi. Xorijiy tajribalar asosida innovatsion pedagogik metodlarni qo'llash, kadrlar malakasini oshirish, boshqaruv tizimlarini moslashuvchan qilish kabi omillar, ta'limning sifatini oshirishga yordam beradi. O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimi uchun xorijiy tajribalarni o'rganish va ularni joriy etish, kelajakda ta'lim tizimini yanada rivojlantirishga katta imkoniyat yaratadi. Tadqiqotning davomida olingan natijalar, maktabgacha ta'lim tizimining zamonaviy sharoitlarga mos ravishda boshqaruvini takomillashtirishda foydali bo'ladi. Bu orqali bolalar uchun yuqori sifatli ta'lim muhitini yaratishga erishish mumkin [8].

Xulosa. Ushbu tadqiqot, zamonaviy sharoitda maktabgacha ta'lim tashkilotlarini xorijiy tajribaga asoslangan holda boshqarishning ahamiyatini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida xorijda qo'llanilayotgan boshqaruv uslublari, innovatsion pedagogik metodlar va maktabgacha ta'lim tizimlarini boshqarishdagi samaradorlik o'rganildi. Xorijiy tajribalar, ayniqsa Skandinaviyaning ta'lim tizimi, pedagogik innovatsiyalar va bolalar rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar haqida qimmatli ma'lumotlar taqdim etdi. Shuningdek, tadqiqotda kadrlar malakasini oshirishning, pedagogik yondoshuvlarni yangilash va ta'limda innovatsiyalarni joriy etishning ahamiyati ta'kidlandi. Xorijda muvaffaqiyatli amalga oshirilgan boshqaruv tizimlari va pedagogik metodlar, O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish uchun qo'llanilishi mumkin bo'lgan qiymatli tajribalarni taqdim etdi. Umuman olganda, maktabgacha ta'limni boshqarish va ta'lim jarayonini yaxshilashda xorijiy tajribalar asosida yangi yondoshuvlarni joriy etish, mamlakatimizda ta'lim tizimining sifatini oshirishga katta hissa qo'shishi mumkin. Bu, bolalar uchun yanada zamonaviy va samarali ta'lim muhitini yaratish, ularning rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari, O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishda xorijiy tajriba va innovatsion yondoshuvlarni keng qo'llashning zarurligini ko'rsatdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ahtiala, E. (2018). Finnish Early Childhood Education and Care: Key Developments and Recent Reforms. Helsinki: Finnish Education Association.
2. Ziegler, H. (2016). Early Childhood Education in Germany and Austria: A Comparative Study. *Journal of Early Childhood Education*, 24(2), 120-134.
3. Parker, M. (2017). STEM Education in Early Childhood: A Case Study from the United States and Canada. *Journal of Education and Development*, 9(4), 78-90.
4. Gardner, H. (2015). The Role of Social-Emotional Development in Early Childhood Education. *Educational Psychology Review*, 27(1), 19-35.
5. Sahlberg, P. (2013). Finnish Lessons: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? New York: Teachers College Press.
6. Lee, K. (2019). Teacher Training and Educational Innovation in East Asia: Lessons from China and South Korea. *Journal of Educational Reform*, 22(3), 52-63.
7. UNESCO. (2017). *Maktabgacha ta'lim va uning kelajagi: Xalqaro tajribalar va strategiyalar*. Parij: UNESCO nashriyoti.
8. Zimbardo, P. (2014). *Ta'lim va jamiyat: Psixologik yondoshuvlar va pedagogik metodlar*. San Francisco: Jossey-Bass.